

IEVĒROJAMS CITU INTEREŠU APDRAUDĒJUMS KĀ BŪTISKA KAITĒJUMA KRITĒRIJS KRIMINĀLTIESĪBĀS

Mg. iur. Jurijs Lomonovskis, Latvija

Abstract

The aim of the article “A significant threat to other interests as a criterion for substantial harm at criminal law” is to examine the problems of understanding the concept of “**substantial harm**” in criminal law; to analyse whether the “significant threat to other interests” component of substantial harm is properly understood in practice. The lack of understanding of the concept determines the topicality of the article. To reach the goal of the article, such tasks are solved:

1. to consider the historical development of a law framework of “**substantial harm**”;
2. to get acquainted with the types of **substantial harm** in criminal law;
3. to compare the court practice with the basic legal doctrine;
4. to make a statement about the content of the concept of “significant threat to other interests” both in the framework of basic and qualifying criminal offenses.

The article consists of 5 parts: introduction, understanding concept of other interests protected by law, connection of other interests protected by law with the direct object of the criminal offense, threat of other interests protected by law as qualifying attribute, conclusions. The novelty of the article is related to the lack of research into **substantial harm** problems in criminal law.

The conclusions of the article are about court practice does not correspond to the basic of legal doctrine. In the conclusion of the article, the author expresses the thesis for basic composition of criminal offense: substantially harmed interests are those in the direct object of the criminal offense; as well as those included in additional objects, if specifically designated by the legislator.

Regarding the determination of interests in qualifying composition of a criminal offense, the author of the article expresses the following

thesis: substantial harm as a characteristic of the composition of a qualified criminal offense indicates the threat of an additional object of a criminal offense.

Keywords: criminal liability, substantial harm, significant threat to other interests, harmful consequences of an offense, objective side of the criminal act.

Ievads

Krimināllikuma¹ normām ir jāatbilst divām saturiskām prasībām: tām jābūt pēc iespējas koncentrētām, kā arī tām jābūt tik abstraktām, lai tās varētu piemērot visiem nodarījumiem, kuriem pēc likumdevēja ieceres jābūt līdzīgi sodītiem. Tādā veidā jāatrod balanss starp šīm divām prasībām.

Augstāka abstraktuma panākšanai, izsakot nodarījuma kaitīguma pakāpi, krimināltiesībās izmanto vērtējuma jēdzienus. Vērtējuma jēdzienus noziedzīga nodarījuma kaitīgo seku apzīmēšanā izmanto, ja sekas var būt ļoti atšķirīgas, tādēļ likumdevējam jānosauc galējā pakāpe, kuru sasniedzot, mainās nodarījuma raksturs, proti, tas kļūst noziedzīgs vai mainās nodarījuma krimināltiesiskā kvalifikācija. Var būt arī gadījumi, kad vērtējuma jēdzieni dod iespēju kaitīgas sekas izvērtēt, saistot tās ar pastāvošu kriminālsodu politiku un tās attīstības tendencēm². Šādi vērtējuma jēdzieni ir, piemēram, *smagas sekas, būtisks kaitējums*.

Vērtējuma jēdzieniem raksturīga nenoteiktība, viennozīmīgi skaidru likumā noteiktu pazīmju trūkums. Līdz ar to, arī kaitīgo seku aprakstošie vērtējuma jēdzieni raksturojas ar nepietiekamu skaidrību, pazīmju nenoteiktību. Vērtējuma jēdzienu saturā ir mazāk pazīmju salīdzinājumā ar formāli noteiktiem jēdzieniem, tādā veidā tiek sasniegts vērtējuma jēdzienu plašāks apjoms, t.i., samazinoties pazīmju daudzumam, palielinās satura nenoteiktība, tas ir iemesls vērtējuma jēdzienu piemērošanas grūtībām³. Satura un apjoma atklāšana prasa no normu piemērotāja īpašu profesionalitāti, un bieži tieši vērtējuma jēdzienu satura atklāšana izraisa **vislielākās problēmas, pārsvarā nodarījuma pazīmes pārāk plaši sasaistot ar vērtējuma jēdziena saturu**, jēdziena robežu pārsniegšanu. Vērtējuma jēdzieniem piemīt arī tāda īpašība, ka tie var ietvert parādības ar pilnīgi atšķirīgām ārējās izpausmes formām. Tā, būtiska

kaitējuma jēdziens aptver gan miesas bojājumus, gan mantisku zaudējumu, gan valsts intereses nodokļu iekasēšanas jomā, gan mežsaimniecības intereses ilgtermiņā. Vērtējuma jēdzienos iekļauto pazīmju loks nav izsmeļošs, un likuma piemērotājs to var papildināt ar citām pazīmēm. Galvenais pazīmes apvienojošs elements ir **kaitējuma etalons**⁴. Tas nozīmē, ka tiesību piemērotāja ieskats vērtējuma jēdzienu satura atklāšanā ievieš zināmu subjektivismu, tomēr **satura atklāšana nav patvaļīgs process**⁵.

Vērtējuma jēdzienu priekšrocību zinātnieki saista ar to satura atbilstību šābrīža sabiedrības tiesiskās attīstības pakāpei⁶, kā arī tie ļauj izmantot mainīgus nodarījuma sastāvus, jo neizmainot noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, ir iespējams tajā ielikt citu saturu vai to grozīt, atbilstoši mūsdienīgai kaitīguma izpratnei sabiedrībā. Tas savukārt ļauj izvairīties no Krimināllikuma biežiem grozījumiem un nodrošināt krimināltiesiskā regulējuma stabilitāti⁷.

Viens no Krimināllikumā izmantotajiem vērtējuma jēdzieniem ir *“būtiska kaitējuma”* jēdziens. Būtisks kaitējums kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme tiek izmantots Krimināllikuma sevišķās daļas 73 pantos. Lielākoties būtisks kaitējums tiek izmantots kaitīgo seku apzīmēšanai pamatsastāvā, un tikai 14 pantos būtisks kaitējums ir noziedzīga nodarījuma kvalificējoša pazīme.

No izklāstītā var secināt, kāda nozīme ir noziedzīga nodarījuma seku apzīmēšanai ar būtiska kaitējuma jēdzienu:

- 1) gadījumos, kad būtiskais kaitējums ir noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīme, tad šī pazīme ir robežšķirtne, kura nodala noziedzīgu nodarījumu no citiem, mazāk kaitīgiem pārkāpumiem;⁸
- 2) gadījumos, kad būtisks kaitējums ir kvalificēta sastāva pazīme, tad ar tā palīdzību tiek izteikta noziedzīga nodarījuma kaitīgāka izpausme.

Tā kā Krimināllikumā paredzētie noziedzīgie nodarījumi apdraud dažādas intereses, tad jēdziena *“būtisks kaitējums”* saturs ir konkretizējams katrā atsevišķā gadījumā. Krimināltiesību normu piemērotājs konkretizē to atkarībā no nodarījuma faktiskajiem apstākļiem un tieši objektīvās puses izpausmes. Būtiska kaitējuma jēdziena pareiza izpratne ir priekšnoteikums gan pareizai noziedzīga nodarījuma konstatācijai, gan tā kvalifikācijai.

Taču tiesu praksē pastāv dažāda izpratne par būtiska kaitējuma jēdziena saturu gan apsūdzībās, gan tiesu spriedumos un lēmumos.

Dažreiz, saucot personu pie kriminālatbildības, vērojama nevienveidīga būtiska kaitējuma satura izpratne⁹. Šādas vienādas jēdziena izpratnes neesamība nosaka raksta **aktualitāti**.

Raksta ietvaros pievērsīsimies tikai viena būtiska kaitējuma elementa analīzei, proti, likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. panta pirmās daļas 3. punktā noteiktā būtiska kaitējuma kritērijam: **noziedzīgā nodarījuma rezultātā ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses**.

Raksta **objekts** ir taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums būtiska kaitējuma radīšanas gadījumā. Pētījuma **priekšmets** ir būtisku kaitējumu reglamentējošās krimināltiesiskās normas un no tām izrietošā būtiska kaitējuma izpratne judikatūrā un doktrīnā.

Raksta mērķis ir noskaidrot būtiska kaitējuma kritērija: *“ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses”* piemērošanu praksē un nodrošināt noziedzīgu nodarījumu pareizu kvalifikāciju.

Zinātniskās **pētniecības metodes** ir pētījuma instrumentārijs. Izmantota **dekonstrukcijas metode**, proti, dažādu autoru izteikto atziņu atlasīšana ar mērķi izmantot tās pētījuma pieņēmumu pamatošanai; **salīdzinošā metode** tiek pielietota, vērtējot dažādu autoru viedokļus par būtiska kaitējuma jēdziena saturu krimināltiesībās; **deduktīvā metode** tiek izmantota ar mērķi kopīgas teorētiskas atziņas un vispārinājums attiecināt uz individuāliem aspektiem; ar **induktīvās metodes** palīdzību atsevišķas tiesu prakses un teorijas atziņas izmantosim vispārīgiem secinājumiem; **vēsturiskā metode** izmantota, lai atklātu likumdevēja nodomu un mērķi, kura sasniegšanai Krimināllikumā tiek izmantoti vērtējuma jēdzieni un tiešs būtiska kaitējuma jēdziens; **analītiskā metode** izmantota, pētot tiesu spriedumus, kad spriedumu motīvu daļa sadalīta atziņās un no atziņām izsecinātas likumsakarības. Tiesību normu satura atklāšanai izmantota **gramatiskā, sistēmiskā, vēsturiskā un teleoloģiskā metode**.

Ar likumu aizsargāto citu interešu izpratne

Likumdevējs noteic kriminālatbildību par tiem nodarījumiem, kas nodara jūtamu kaitējumu kādai ar likumu aizsargātai interesei. Par mazāk kaitīgu prettiesisku rīcību pastāv iespēja noteikt administratīvo atbildību. Tomēr, kā, raksturojot vērtējuma jēdzienu

rašanos, norāda profesors U. Krastiņš, likumdevējs diezgan bieži noteica kriminālatbildību par vairāku tādu prettiesisku darbību izdarīšanu, kuras atsevišķi pašas par sevi nebija krimināli sodāmas, bet vienas un tās pašas personas izdarītas vismaz divas reizes, jau skaitījās radījušas jūtamāku kaitējumu kādai no iepriekš uzrādītajām interesēm¹⁰. Administratīvo pārkāpumu atkārtotības kriminalizācija pastāvēja līdz pat Kriminālsodu politikas koncepcijas īstenošanas ietvaros izdarītajiem grozījumiem Krimināllikumā¹¹. Šie grozījumi tika izdarīti *non bis in idem* principa nostiprināšanai, izslēdzot no Krimināllikuma administratīvās un speciālās atkārtotības institūtus. Grozījumu anotācijā teikts: „Krimināllikumā nav jāparedz atbildība par nodarījumiem, kas nevar radīt vērā ņemamu kaitējumu interesēm. Dekriminalizējot atsevišķus noziedzīgus nodarījumus, kriminālatbildību par tiem var saglabāt gadījumos, ja ir nepieciešams nodalīt kvalificējošas pazīmes, piemēram, būtisks kaitējums, liels apmērs. Gadījumā, ja nodarījuma kaitīgums un bīstamība ir liela, Krimināllikumā jāparedz kriminālatbildība jau par pirmo likumpārkāpumu”¹². Tādā veidā noziedzīgu nodarījumu no administratīviem pārkāpumiem nodalīšanas lomu pārņēma būtiska kaitējuma institūts. Notika formālu sastāvu masveida dekriminalizācija, bet arī saglabāta kriminālatbildība par tiem nodarījumiem, kuriem ir liels kaitīgums un bīstamība.

Būtiska kaitējuma legālais definējums ir dots likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. pantā, un katrā atsevišķā gadījumā to konkretizē tiesa.

Būtiskā kaitējuma jēdziena izpratnei jāievēro tā vēsturiskā attīstība. Pirms 2015. gada 29. oktobra grozījumiem¹³ likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. panta pirmajā daļā būtisku kaitējumu veidoja noziedzīga nodarījuma sekas:

- 1) ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses;
- 2) interešu apdraudējums ir ievērojamais.

Gadījumos, kad bija nepieciešamība konstatēt pirmajā punktā no kumulatīvajiem (t. i., tiesību normas tiesiskās sekas iestājas, ja izpildās visi nosacījumi) elementiem sastāvošu būtiskā kaitējuma pazīmi – “bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses”, likuma piemērotāji par pietiekamu uzskatīja jebkura nemateriāla apdraudējuma konstatāciju. Tā, profesors U. Krastiņš skaidro, ka „pirmajā variantā netiek prasīts, lai šis cits ar likumu

aizsargāto interešu apdraudējums būtu ievērojams, tāpēc vērā ir ņemams ikkatrs cits kaitējums neatkarīgi no tā apmēra, savukārt otrs variants attiecināms uz gadījumiem, kad radīto kaitējumu nav pieņemts vērtēt naudas izteiksmē¹⁴. Tādā veidā tiesu prakse tika novesta gandrīz līdz absurdam, kad tiesību piemērotāji piemeklēja jebkuru pat maznozīmīgu interešu apdraudējumu, lai nodarījuma mantiskajiem zaudējumiem kaut formāli piesaistītu kādu nemantisku interešu apdraudējumu.

Ar mērķi atrisināt prakses problēmas 2015. gada decembrī 23. panta pirmā daļa tika grozīta, nosakot, ka atbildība par noziedzīgo nodarījumu, ar kuru radīts būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā iestājušās kādas no minētajām sekām:

- 1) mantiskais zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par piecu tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu, un vēl citu ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums;
- 2) mantiskais zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republika noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu;
- 3) ievērojams apdraudējums citām ar likumu aizsargātām interesēm.

Grozījumu rezultātā mantiskais zaudējums desmit Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummā kļuva par patstāvīgu būtisku kaitējumu veidojošu kritēriju (nav nepieciešams konstatēt obligātu papildus kritēriju), pārējos kritērijus atstājot spēkā. Augstākminētais likumdevēja risinājums ir vērtējams pozitīvi, jo risina noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas problēmas, kuru sekas pārsvarā izpaužas mantiskā kaitējumā. Bet ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātām interesēm attiecināms uz gadījumiem, kad radīto kaitējumu nav pieņemts vērtēt naudas izteiksmē¹⁵. Neskatoties uz grozījumu pozitīvo mērķi atrisināt prakses problēmas būtiska kaitējuma satūra izpratnē, problēmas ar apdraudēto nemantisko interešu konstatāciju netika atrisinātas.

Atklājot apdraudētās intereses, kurām ir nodarīts būtisks kaitējums, nedrīkst tikai gramatiski iztulkot likumā noteikto, bet jāievēro arī attiecīgo Krimināllikuma normu uzbūve: dažos gadījumos būtisks kaitējums ir pamatsastāva, bet citos – kvalificēta sastāva pazīme; vienos gadījumos Krimināllikuma sevišķās daļas pantā ir norādīts uz apdraudētām interesēm, citos gadījumos tiek norādīts vispārēji uz

būtisku kaitējumu kā nodarījuma sekām. Taču tiesību piemērotāji, atklājot būtiska kaitējuma jēdziena saturu, nepievērš uzmanību augstāk norādītajām atšķirībām materiālo normu uzbūvē un tāpēc praksē pastāv dažāda izpratne par būtiska kaitējuma jēdziena saturu.

Šajā ziņā raksturīgs ir Latvijas Republikas Augstākās tiesas lēmums lietā Nr. SKK-17/2017. Lietas faktiskie apstākļi ir sekojoši: policijas darbinieki 2012. gada 21. septembrī konstatēja, ka SIA birojā esošajās datorsistēmās nelikumīgi instalētas 20 komerciāla rakstura datorprogrammas. Ar tiesas spriedumu SIA valdes priekšsēdētājs atzīts par vainīgu Krimināllikuma 148. panta pirmajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, jo personas noziedzīgu darbību rezultātā ne vien datorprogrammas autortiesību īpašniekam tika nodarīts materiālais zaudējums 4773,73 eiro apmērā, bet tika pārkāptas arī Latvijas Republikas Satversmes 113. pantā garantētās tiesības uz autortiesību aizsardzību, radīts būtisks kaitējums sabiedrības interesēm, valsts ekonomiskajām interesēm, kā arī patērētāju drošības tiesībām un interesēm, izkropļots tirgus un ierobežota komercsabiedrību godīga konkurence. Papildus norādīts, ka saskaņā ar Konkurences likuma 18. panta otro daļu šādas darbības tiek uzskatītas par negodīgu konkurenci. Iztiesājot krimināllietu apelācijas kārtībā, tiesas spriedums tika atcelts, persona tika atzīta par nevainīgu un attaisnota. Arī Augstākā tiesa atzina, ka „Krimināllikuma 148. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir Latvijas Republikas Satversmes 113. pantā garantētās autora tiesības, kā arī to personu tiesības un intereses, kuras uz likumīga pamata izmanto autortiesību objektus”¹⁶. Augstākā tiesa atzīst apelācijas instances tiesas pozīciju, ka noziedzīga nodarījuma aprakstā norādītais citu ar likumu aizsargāto tiesību un interešu apdraudējums jau ir ietverts Krimināllikuma 148. pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma objektā. Savukārt godīgas konkurences un patērētāju drošības tiesību aizskārums lietā nav pierādīts. No Augstākās tiesas lēmuma var secināt, ka tiesas ieskatā ar autortiesību vai blakustiesību pārkāpumu izraisītais būtiskais kaitējums konstatējams citām, ārpus noziedzīga nodarījuma objekta esošajām interesēm. Augstāk minētais tiesas lēmums atbalstīts arī tiesu prakses apkopojumā “Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir būtisks kaitējums”¹⁷ (turpmāk arī – Tiesu prakses apkopojums), kur norādīts, ka likumdevējs Krimināllikuma 148. panta pirmajā daļā ietvēris konkrētu norādi uz būtiska kaitējuma

nodarīšanu ar likumu aizsargātām personas interesēm (likuma redakcija spēkā no 2013. gada 1. aprīļa). No šāda formulējuma izriet, ka būtisks kaitējums, pirmkārt, var tikt nodarīts ar likumu aizsargātām personas interesēm, otrkārt, apdraudēto interešu lomā var būt jebkādas ar likumu aizsargātas personas intereses (izņemot tās, kuru aizsardzībai izveidots Krimināllikuma 148. pants), jo likumdevējs nav norādījis kaut kādas konkrētas personas intereses. Šāda pozīcija pamatota ar to, ka no likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. panta pirmās daļas formulējuma izriet, ka būtisks kaitējums var tikt nodarīts „*citām ar likumu aizsargātām interesēm*” vai arī tas var izpausties kā „*citū interešu ievērojams apdraudējums*”. Interešu, kurām ar nodarījumu radīts būtisks kaitējums, noteikšanā jāņem vērā nosacījums, ka tā vienlaicīgi nevar sakrist ar tām interesēm, kuru aizsardzībai ir izveidota konkrēta Krimināllikuma norma. Likumdevējs gan vienā, gan otrā variantā norāda uz „*citām interesēm*”, ar to saprotot, ka kaitējums, kas ar nodarījumu radīts interesēm, kuras ietilpst konkrētā noziedzīgā nodarījuma tiešajā objektā, vienlaikus nevar tikt vērtēts kā būtisks kaitējums *citām interesēm*.

Nevar viennozīmīgi piekrist nepieciešamībai meklēt būtisku kaitējumu interesēm ārpus noziedzīga nodarījuma tiešā objekta, jo šī pozīcija neatbilst tiesību doktrīnas atziņām. Saskaņā ar tiesību doktrīnu kaitīgās sekas, kas iestājušās darbības vai bezdarbības rezultātā, ir objektīvās puses pazīme¹⁸, un, kā norāda profesors U. Krastiņš, „krimināltiesību nozīmē ar sekām jāsaprot tas kaitējums, kas rada ar Krimināllikumu aizsargāto interešu izmaiņas”¹⁹. Tātad, kaitīgās sekas ir negatīvās izmaiņas ar Krimināllikumu aizsargātajās interesēs. Analizējot tiesu prakses apkopojumā izteikto nostāju, secināms, ka paplašināti interpretēts likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” noteiktais, to tieši attiecinot ne tikai uz būtiska kaitējuma kritērijiem, bet arī uz Krimināllikumā paredzētajiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem. Saskaņā ar tiesību teorijas atziņām, interpretējot tiesību normas, kā pirmā tiek izmantota gramatiskā iztulkošanas metode. Tā nevar būt vienīgā metode, jo neļauj atklāt tiesību normas pieņemšanas vēsturiskos priekšnoteikumus²⁰, kā arī likumdevēja ieceri tiesisko attiecību regulēšanai. Gramatiskā iztulkošanas metode ir tikai pirmā pielietojamā iztulkošanas metode, bet nav pareizi vadīties vienīgi no tiesību normas vārdiskās jēgas. Iztulkojot tiesību normas gramatiskās

metodes ietvaros, rezultāts nav galīgs, un citu iztulkošanas metožu ietvaros secinājumi var būt citi. Tomēr gramatiskā iztulkošanas metode nosaka iztulkošanas robežas. Ja citu metožu izmantošanas ietvaros izejam ārpus normas vārdiskās jēgas, tas parasti liecina, ka ir notikusi normas paplašināta iztulkošana. Paplašinātā iztulkošana nav pieļaujama krimināltiesībās, piemēram, Augstākā tiesa norādījusi, ka “Konvencijas²¹ 7. pantā ietvertais princips, ka noteikt noziedzīgu nodarījumu un paredzēt sodu var tikai likums, liedz krimināllikumam plaši interpretēt”²². Līdz ar to var secināt, ka likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. pantā izmantotā vārdkopa “*citas intereses*” norāda uz tām interesēm, kuras ir citas, jo nav mantiskās intereses, nevis norāda uz noziedzīga nodarījuma citiem papildus objektiem. Par šādu izpratni liecina arī profesora U. Krastiņa teiktais, proti, “būtisks kaitējums iestājas, ja noziedzīga nodarījuma rezultātā nodarīts ne vien mantisks zaudējums ievērojamā apmērā, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātas intereses”²³. Izvēloties vārdkoku „*ne vien*”, profesors viennozīmīgi sasaista „*citas intereses*” ar nemantisko kaitējumu, kā pretēju mantiskajam zaudējumam.

Līdz ar to tiesu prakses apkopojumā ietvertā atziņa par to, ka „gadījumos, kad aizskartā interese no likumdevēja puses netiek konkretizēta, tā var būt jebkura likumīga interese (izņemot tā, kura ietilpst konkrētā noziedzīga nodarījuma tiešajā objektā), kurai ar nodarījumu radīts būtisks kaitējums” ir paplašināta iztulkošana par sliktu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību. Ja šādu atziņu atzītu par korektu, varētu rasties situācija, kad ar nodarījumu nav radīts kriminālatbildībai nepieciešamais minimālais kaitējums nodarījuma tiešajam objektam, tomēr ir konstatējams kaitējums citām interesēm, kuru aizsardzībai konkrētā Krimināllikuma norma nav radīta. Rezultātā nodarījumu varētu kvalificēt atbilstoši Krimināllikuma attiecīgā panta pirmajai daļai pat tajos gadījumos, kad netiek konstatēts kaitējums primāri aizsargātām interesēm. Šādu risinājumu nevar atzīt par atbilstošu Krimināllikuma 1. pantam.

Ar likumu aizsargāto citu interešu saikne ar nodarījuma tiešo objektu

Nākamais aspekts, kam jāpievērš uzmanība, vērtējot tiesu prakses apkopojumā izteiktās atziņas, ir viedoklis par būtiska kaitējuma saikni

ar noziedzīga nodarījuma objekta ietvaros aizsargātajām interesēm. Krimināllikuma 1. pantā ir noteikts, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi Krimināllikumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Teorijā atzīts, ka tiešais noziedzīga nodarījuma objekts ir ar konkrētu nodarījumu apdraudētās intereses, kuru aizsardzībai ir veidota konkrēta krimināltiesību norma²⁴. Var secināt, ka katra materiālā krimināltiesiskā norma ir paredzēta noteiktu interešu aizsargāšanai, un, neskatoties uz to, ka katrs noziedzīgs nodarījums var apdraudēt virkni interešu, tas ir sodāms par konkrētu aizsargājamo interešu apdraudējumu. Tiesu prakses apkopojumā izteikto tēzi par to, ka „intereses, kurai ar nodarījumu radīts būtisks kaitējums, noteikšanā jāņem vērā nosacījums, ka tā vienlaicīgi nevar sakrist ar to interesi, kuras aizsardzībai ir izveidota konkrētā Krimināllikuma norma”, var pārbaudīt kā hipotēzi, ar *argumentum a contrario* metodes palīdzību. Pieņemot, ka Tiesu prakses apkopojumā izklāstītā atziņa ir pareiza, nāktos secināt, ka svarīgāko interešu²⁵ krimināltiesiskā aizsardzība (jo Krimināllikums aizsargā svarīgākas intereses) tiek pakārtota mazāk svarīgu interešu apdraudējuma konstatācijai. Proti, varētu būt pieļaujami gadījumi, kad atbildība par tiešā objekta apdraudējumu attiecīgajā nodarījumā būtu pakārtota mazāk svarīga papildus objekta apdraudējuma konstatācijai. Šāda atziņa ir pretrunā ar iepriekš izklāstītām tiesību doktrīnas nostādnēm par to, ka Krimināllikuma sevišķās daļas normas ir izveidotas konkrētu, svarīgāko interešu aizsardzībai. Līdz ar to Tiesu prakses apkopojumam atbilstošā hipotēze neiztur pārbaudi un nav attiecināma uz tiem noziedzīgiem nodarījumiem, kuros būtisks kaitējums ir pamatsastāva pazīme.

Apkopojot augstāk izklāstītos teorētiskos argumentus, piedāvāju sekojošu formulējumu apdraudēto interešu konstatācijai noziedzīgu nodarījumu pamatsastāvos ar būtiska kaitējuma pazīmi: *intereses, kurām ir nodarīts būtisks kaitējums, ir noziedzīgā nodarījuma tiešajā objektā ietilpstošas, kā arī papildus objektos ietilpstošas, ja likumdevējs to īpaši noteicis.*

Ar likumu aizsargātu citu interešu apdraudējums kā kvalificējoša pazīme

Noziedzīgu nodarījumu sastāviem, kuros būtisks kaitējums ir kvalificējoša papildus pazīme, piemērojams cits risinājums.

Kvalificētam sastāvam raksturīgs tas, ka likumdevējs par nodarījumu, kurš izraisījis būtisku kaitējumu, nosaka ievērojami lielāku sodu, salīdzinot ar pamatsastāvā ietvertu nodarījumu.

Ja kvalificētā sastāvā ietverta būtiska kaitējuma pazīme, pierādot nodarījumu, tiek konstatēta atbilstība starp faktiskajiem apstākļiem un noziedzīga nodarījuma pamatsastāva pazīmēm, kā arī vai faktiskajos apstākļos ir konstatējama kvalificētā sastāva papildus pazīme vai pazīmes. Saistībā ar apdraudēto interešu izpratni nodarījumos, kur kvalificējošā pazīme ir būtisks kaitējums, īpaši, tā elements „citu ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums”, nav vienota viedokļa vai šis interešu apdraudējums ir *noziedzīga nodarījuma galvenā objekta smagāks aizskārums*, vai tomēr tas ir *apdraudējums noziedzīga nodarījuma papildus objektam*.

Izvērtējot pirmo pieņēmumu, jāievēro, ka gadījumos, kad Krimināllikuma pantā ir paredzēts formāls noziedzīga nodarījuma pamatsastāvs, tas tiek atzīts par noziedzīgu neatkarīgi no seku iestāšanās un to kaitīguma, bet gan konstatējot visas citas pantā paredzētas noziedzīga nodarījuma elementiem atbilstošās pazīmes: subjekts, objekts, subjektīvā puse un objektīvajai pusei atbilstošs nodarījums (formālie sastāvi). Līdz ar to var secināt, ka likumdevējam nav īpaša iemesla veidot noziedzīga nodarījuma kvalificētu sastāvu ar vienīgo mērķi noteikt speciālu atbildību par tiešā galvenā objekta paaugstināta smaguma apdraudējumu, jo soda individualizācijai atkarībā no kaitējuma smaguma Krimināllikuma pantos ir paredzētas relatīvi noteiktas sankcijas robežās „no – līdz”. Tāpēc nav loģiska pamata uzskatīt, ka noziedzīgu nodarījumu kvalificētu sastāvu būtiska kaitējuma pazīme norāda uz galvenā objekta aizskāruma paaugstinātu kaitīgumu.

Saistībā ar otro pieņēmumu, ka būtisks kaitējums kā kvalificēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme norāda uz noziedzīga nodarījuma papildus objekta apdraudējumu, var secināt, ka šī atziņa ir radusi apstiprinājumu judikatūrā un tiesību doktrīnā. Tā, Latvijas Republikas Augstākā tiesa apkopojumā “Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu” norādīja, ka „trūkumi ir saskatāmi tiesu spriedumos, kuros par kaitējumu citām ar likumu aizsargātām interesēm tiek norādīta virkne apstākļu, starp kuriem ir arī tādi, kas jau iekļauti Krimināllikuma 210. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvo pazīmju skaitā”²⁶. Arī Tiesu prakses apkopojuma secinājumos norādīts: „Piemērojot Krimināllikuma normas, kurās

ietverta objektīvās puses pazīme – būtiskais kaitējums, tā esību nevar pamatot ar tām pašām darbībām (bezdarbību), kas veido noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi”²⁷.

Tiesu prakses apkopojumā „Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu” norādīts, ka tautsaimniecības intereses kopumā ir Krimināllikuma 210. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma grupas objekts. Krimināllikuma 210. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma tiešais objekts, kas tiek apdraudēts, šajā gadījumā ir kreditora vai cita aizdevēja intereses – saņemt atpakaļ kredītu vai citu aizdevumu un gūt līgumā paredzēto peļņu. Krimināllikuma 210. pants aizsargā minētās intereses, paredzot atbildību par apzinātu nepatiesu ziņu sniegšanu kredīta vai cita aizdevuma saņemšanai vai to izmantošanas laikā, bet, nodarot būtisku kaitējumu (nodarījuma objektīvā puse), kredīta vai cita aizdevuma saņēmējs atbild saskaņā ar šī panta trešo daļu. Tātad, visas kreditora intereses, kas saistītas ar kredīta atgūšanu un peļņas iegūšanu, tajā pašā laikā nevar būt par būtiskā kaitējuma jēdzienā iekļauto citu interešu apdraudējumu, jo šīs kreditora intereses jau tiek aizsargātas, nosakot atbildību Krimināllikuma 210. panta pirmajā daļā²⁸. Šobrīd piedāvātais risinājums nav aktuāls, jo pēc grozījumiem²⁹ pants sastāv tikai no vienas daļas, bet būtisks kaitējums ir nodarījuma obligāti konstatējama pamatsastāva pazīme. Tomēr aktuāla ir atziņa par to, ka, ja būtisku kaitējumu veidojošos interešu apdraudējums ir kvalificējoša pazīme, tad jākonstatē ārpus noziedzīga nodarījuma tiešā objekta esošu interešu atbilstošs aizskārums. Šī atziņa par apdraudējumu nevis tiešajam objektam, bet papildus interesēm ir attiecināma uz visu Krimināllikuma sistēmu.

Tāds kvalifikācijas risinājums pamatots ar to, ka galvenajam tiešajam objektam atbilstošās intereses ir aizsargātas nodarījuma pamatsastāvā, jo atbildība noteikta par interešu aizskārumu neatkarīgi, vai sasniegts paaugstināta kaitīguma līmenis. Tam atbilst arī atziņa, ka noziedzīga nodarījuma kvalificēts sastāvs atšķiras no pamatsastāva ar papildus pazīmes esamību, ja šī pazīme ir būtisks kaitējums, tad tā saturs nevar sakrist ar pamatsastāvā esošajām objektīvās puses pazīmēm, pretējā gadījumā kvalificēta sastāva veidošana būtu nelōģiska un lieka.

Secinājumi

Pozitīvi vērtējami grozījumi likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23. panta pirmo daļu papildinot ar punktu, kurā noteikts būtiska kaitējuma papildus kritērijs „mantisks zaudējums, kas noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijis mazāks par desmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsummu”. Neskatoties uz šā lēmuma pozitīvo mērķi, papildinot likumu atrisināt prakses problēmas būtiska kaitējuma satura izpratnē, praksē problēmas ar apdraudēto nemantisko interešu konstatāciju nav atrisinātas.

Likuma piemērošanas problēmu pamatā ir būtiska kaitējuma pazīmes “citas intereses” satura nevienveidīga izpratne. Šī pazīme paredzēta 23. panta pirmās daļas 1. punktā, kurā noteikts, ka būtisku kaitējumu veido mantiskais kaitējums un otra kumulatīva pazīme „vēl citas ar likumu aizsargātās intereses”, kā arī 3. punktā, kur norādītas “ievērojami apdraudētas citas ar likumu aizsargātās intereses.” Analizējot tiesu lēmumus un tiesu prakses apkopojumus, var secināt, ka vārdkopa „citas ar likumu aizsargātās intereses” tiesas nevērtē kā norādi uz būtiska kaitējuma jēdziena saturu, bet kā norādi uz noziedzīga nodarījuma papildus objektiem.

Krimināllikuma pantos būtisks kaitējums kā materiāla sastāva pazīme formulēts dažādi. Viens no paņēmieniem ir norādīt uz būtisku kaitējumu kā sekām, nenorādot, kādām interesēm vai interešu nesējiem kaitējums nodarīts. Cits paņēmiens, kas bieži izmantots Krimināllikuma pantu uzbūvē, ir norādīt uz speciālām interesēm vai interešu nesējiem, kurām noziedzīgs nodarījums rada būtisku kaitējumu. Piemērs pirmajam paņēmienam būtiska kaitējuma formulējumā ir Krimināllikuma 148. pants, kura pamatsastāvā ir paredzēta atbildība par nodarījumu, ja ar to radīts *būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm*. Šeit nav norādītas speciālas intereses, kurām ir radīts kaitējums, tāpat, vadoties pēc doktrīnas atziņām, kaitējums konstatējams nodarījuma tiešajam objektam. Otra risinājuma piemērs ir Krimināllikuma 210. pants, kurā norādīts uz tādu pazīmi, kā *būtisks kaitējums valstij, kredītoram vai ar likumu aizsargātām citas personas interesēm*.

Interpretējot minētā likuma 23. pantu no valodnieciskā aspekta, secināms, ka vārdu kopa “citas intereses” norāda uz nemantiskām interesēm. Tāpēc nav pamatots tiesu prakses risinājums vārdkoku

“citas intereses” interpretēt saistībā ar noziedzīgā nodarījuma sastāvu Krimināllikumā, secinot ka “citas intereses” norāda uz noziedzīga nodarījuma papildus objektiem. Piemērs tam ir Krimināllikuma 148. pants, kura pamatsastāvs ietver pazīmi “būtisks kaitējums ar likumu aizsargātām personas interesēm”. Nav pamata uzskatīt, ka būtiskais kaitējums attiecās uz nodarījuma papildus objektu tikai tādēļ, ka likumā norādīts uz “citām interesēm”.

Apkopojot rakstā izklāstītos teorētiskos argumentus, piedāvāju sekojošu formulējumu apdraudēto interešu konstatācijai noziedzīgu nodarījumu **pamatsastāvos** ar būtiska kaitējuma pazīmi: *intereses, kurām ir nodarīts būtisks kaitējums, ir noziedzīgā nodarījuma tiešajā objektā ietilpstošas, kā arī papildus objektos ietilpstošas, ja likumdevējs to īpaši noteicis.*

Noziedzīgu nodarījumu sastāviem, kuros būtisks kaitējums ir kvalificējoša papildus pazīme, piemērojams cits risinājums. Kvalificētam sastāvam raksturīgs tas, ka likumdevējs par nodarījumu, kurš izraisījis būtisku kaitējumu, nosaka ievērojami lielāku sodu, salīdzinot ar pamatsastāvā ietvertu nodarījumu. Sodu, kas paredzēts par pamatsastāvā paredzētas intereses apdraudējumu, ir iespējams diferencēt relatīvi noteikto sankciju ietvaros. Bet blakus interešu aizskāruma gadījumā nodarījuma kaitīgums var būtiski pieaugt. Līdz ar to *būtisks kaitējums kā kvalificēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme norāda uz noziedzīga nodarījuma papildus objekta apdraudējumu.* Šī atziņa ir radusi apstiprinājumu judikatūrā un tiesību doktrīnā.

Atsauces

- ¹ Krimināllikums. 17.06.1998. likums/LV, 199/200 (1260/1261), 08.07.1998.; Ziņotājs, 04.08.1998.
- ² Krastiņš U. (2015). Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi, problēmas, risinājumi 2009-2014. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 262. lpp.
- ³ Панов Н. (2016. gada 1.dec.). Оценочные понятия: методологические аспекты исследования и применения в уголовном праве. Вісник Асоціації кримінального права України. http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/12/01_Panov.pdf, c. 9.
- ⁴ Turpat.
- ⁵ Krastiņš U. (2014). Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 95. lpp.
- ⁶ Krastiņš U. (2015). Krimināltiesību teorija un prakse. Viedokļi, problēmas, risinājumi. 2009.-2014. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 262. lpp.

- ⁷ Krastiņš U. (2014). Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: – Tiesu namu aģentūra, 94. lpp.
- ⁸ Liholaja V., Hamkova D. (2012. gada 10. janv.). Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Iegūts 16.09.2017. no <http://www.juristavards.lv/doc/242455-butiska-kaitejuma-izpratne-likums-teorija-prakse/>
- ⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2007. gada tiesu prakses apkopojums. Tiesu prakse krimināllietās: notiesājoši spriedumi – atceltu attaisnojošu spriedumu vietā, attaisnojoši spriedumi – atceltu notiesājošu vietā. Iegūts 17.09.2017. no <http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2007/atceltie-spriedumi-2008.doc>
- ¹⁰ Krastiņš U. (1997. gada 21. marts). Par LR Krimināllikuma projekta normu uzbūvi. Iegūts 15.02.2019. no <http://www.juristavards.lv/doc/42694-jurista-vards/>
- ¹¹ Grozījumi Krimināllikumā. 13.12.2012. likums/LV, 202 (4805), 27.12.2012./ Stājas spēkā 01.04.2013.
- ¹² Grozījumi Krimināllikumā. 13.12.2012. likums/LV, 202 (4805), 27.12.2012./ Stājas spēkā 01.04.2013. Anotācija.
- ¹³ Grozījumi likumā “Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību”. 29.10.2015. likums/LV, 227 (5545), 19.11.2015./Stājas spēkā 03.12.2015.
- ¹⁴ Krastiņš U. (2009). Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi 1998.–2008. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 51.–52. lpp.
- ¹⁵ Krastiņš U. (2002. gada 29. janv.). Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. <http://www.juristavards.lv/doc/58182-par-vertejuma-jedzieniem-kriminaltiesibu-normas/>
- ¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017. gada 15. februāra lēmums lietā Nr. SKK-17/2017. <http://at.gov.lv/files/files/skk-17-2017.doc>
- ¹⁷ Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir būtisks kaitējums. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2018. gada apkopojums. Rīga. http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi_/2018/Apkopojums_butisks%20kaitejums_15_03_2018.docx, 20. lpp.
- ¹⁸ Krastiņš U. (2014). Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 78. lpp.
- ¹⁹ Turpat, 89. lpp.
- ²⁰ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2012. gada 13. novembra sēdes stenogramma. http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2012-03-01_Stenogramma_1.pdf
- ²¹ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. 04.11.1950. starptautisks dokuments /LV, 143/144 (858/859), 13.06.1997.
- ²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2015. gada 14. decembra lēmums lietā Nr.SKK-0486/15. <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/244070.pdf>
- ²³ Krastiņš U. (2012. gada 12. jūn.). Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. <http://www.juristavards.lv/doc/248866-vertejuma-jedzieni-kriminallikuma-normas/>

- ²⁴ Liholaja V. (2007). Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 23. lpp.
- ²⁵ Krastiņš U. (2000). Noziedzīgs nodarījums: mācību grāmata. – Rīga: TNA, 7. lpp.
- ²⁶ Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2012. gada tiesu prakses apkopojums. http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/petijums_kl_210.pants.doc
- ²⁷ Tiesu prakse lietās, kurās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir būtisks kaitējums. http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojuumi/2018/Apkopojums_butisks%20kaitejums_15_03_2018.docx
- ²⁸ Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu. Latvijas Republikas Augstākās tiesas 2012. gada tiesu prakses apkopojums. http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/petijumi/petijums_kl_210.pants.doc
- ²⁹ Grozījumi Krimināllikumā. 08.06.2017. likums/LV, 124 (5951), 22.06.2017./ Stājas spēkā 01.01.2018.

Аннотация

Целью статьи является изучение проблем понимания понятия «существенный вред» в уголовном праве; проанализировать, правильно ли в правовой практике понимается компонент существенного вреда «значительная угроза другим интересам». Отсутствие единой точки зрения о содержании понятия определяет актуальность статьи. Для достижения цели статьи решены задачи:

- 1) рассмотреть историческое развитие регулирования существенного вреда в законе;
- 2) ознакомиться с видами существенного вреда в уголовном праве;
- 3) сравнить решения судов с основными позициями правовой доктрины;
- 4) сделать заявление о содержании понятия «значительная угроза другим интересам» как в рамках основных составов преступных деяний, так и в их квалифицированных составах.

Статья состоит из 5 частей: введение; другие охраняемые законом интересы; связь других охраняемых законом интересов с прямым объектом правонарушения; угроза другим охраняемым законом интересам как квалифицирующий признак; выводы. Новизна статьи связана с отсутствием исследований проблем существенного вреда в уголовном праве.

Выводы статьи заключаются в том, что судебная практика

не соответствует основным позициям правовой доктрины. В заключение автор предлагает следующую дефиницию находящихся под угрозой интересов в основных составах преступных деяний: интересы, которым нанесена серьезная угроза, являются прямым объектом преступного деяния, а также интересы, включенные в дополнительные объекты, если это определено законодателем.

Что касается определения находящихся под угрозой интересов в квалифицированных составах преступных деяний, то автор статьи формулирует следующий тезис: существенный вред как признак квалифицированного состава указывает на угрозу дополнительному объекту преступного деяния.